

การศึกษาศักยภาพชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
A Study of Community Potential in Nong No Sub-district Mueang District
Maha Sarakham Province

พรภัทร บุญมาตุน

Pornpat Bunmatun

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

*Corresponding Author Email: phrphathrbuymatun@gmail.com

Received: 12 May 2026 Revised: 11 June 2026 Accepted: 18 June 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 58 ราย คือ ประชาชนชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารวรรณกรรม และแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 1) ศักยภาพของผู้นำในชุมชน คือ ผู้นำในชุมชนของตำบลหนองโนเป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยสามารถประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันวางแผนและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเป็นระบบ ผู้นำส่วนใหญ่มีความเข้าใจสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของพื้นที่ เนื่องจากเป็นผู้ที่อาศัยและทำงานใกล้ชิดกับประชาชน จึงสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของตำบลหนองโน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วม ส่งเสริมความสามัคคี และกระตุ้นให้ประชาชนร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง 2) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน คือ สมาชิกในชุมชนมีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินกิจกรรม และร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานของชุมชนผ่านเวทีประชาคม การประชุมหมู่บ้าน และกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ การมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การใช้เหตุผลร่วมกัน และการตัดสินใจบนพื้นฐานของประโยชน์ส่วนรวม ส่งผลให้การดำเนินงานมีความโปร่งใส ได้รับการยอมรับ และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในการพัฒนาชุมชน และ 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน คือ ในบริบทของตำบลหนองโน ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยสามารถนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อยกระดับการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การตลาด และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าชุมชน อีกทั้ง ยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนทุกช่วงวัยในการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมของชุมชน โรงเรียน วัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเชื่อมโยงภูมิปัญญากับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การศึกษา, ศักยภาพชุมชน, จังหวัดมหาสารคาม

Abstract

This research consists purposes were to investigate the community potential of Nong No Sub-district Mueang District Maha Sarakham Province. This study employed a qualitative research design. The research instrument was a interview and the target group consisted of 58 community residents of Nong No Sub-district Mueang District Maha Sarakham Province, who were selected through purposive sampling. Data collected from relevant literature and interview responses were analyzed using content analysis. The findings revealed that the community potential of Nong No Sub-district Mueang District Maha Sarakham Province comprises three major dimensions 1) Community Leadership Potential: Community leaders serve as the driving force behind local development in Nong No Subdistrict by coordinating collaborative efforts among community members, local administrative organizations, government agencies, the private sector and civil society networks. Such collaboration facilitates systematic planning and effective problem-solving within the community. Most community leaders possess a thorough understanding of local problems, community needs and the area's development potential because they live and work closely with local residents. Consequently, they are able to formulate development strategies that are responsive to the local context, encompassing economic, social, environmental and quality-of-life dimensions. Furthermore, community leaders play a crucial role in promoting public participation, strengthening social cohesion and encouraging residents to assume shared responsibility for sustainable community development. 2) Community Members' Participation: Community members actively engage in identifying issues, making decisions, planning, implementing development activities and monitoring and evaluating community initiatives through public forums, village meetings and various community service activities. This participatory approach ensures that community development initiatives reflect the genuine needs of local residents while fostering the exchange of ideas, collective reasoning and consensus-based decision-making for the common good. As a result, development processes become more transparent, gain greater public acceptance and cultivate a strong sense of ownership among community members toward local development and 3) Local Wisdom: In the context of Nong No Sub-district local wisdom continues to play a vital role in community development. Indigenous knowledge has been effectively integrated with modern technology and innovation to enhance production processes, product processing, marketing strategies and value creation for community-based products. Moreover, local wisdom promotes the participation of people of all generations in preserving and transmitting traditional knowledge through activities organized by the community, schools, temples and local administrative organizations. This integration of indigenous knowledge with economic, social and cultural tourism development contributes significantly to strengthening community identity, enhancing local competitiveness and promoting sustainable community development.

Keywords: A Study, Community Potential, Maha Sarakham Province

บทนำ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลให้ทุกองค์กร และทุกชุมชนจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ภายใต้โมเดลการพัฒนาประเทศไทย 4.0 ที่มุ่งเน้น “ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า” ผ่านนวัตกรรมและเทคโนโลยี ชุมชนท้องถิ่นได้กลายเป็นฐานรากสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน (สุดถนอม ตันเจริญ, 2566) โดยคำว่า “ศักยภาพ” ในบริบทของชุมชนนั้น หมายถึงความสามารถหรือคุณสมบัติที่แฝงเร้นอยู่ภายในตัวบุคคลหรือกลุ่ม ซึ่งหากได้รับการกระตุ้นที่เหมาะสมจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของส่วนรวมได้ การศึกษาศักยภาพชุมชนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยให้ทราบถึงจุดแข็งและข้อจำกัดในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน (นิศากร หวลจิตร และเสาวนีย์ เจียมจักร, 2557)

หัวใจสำคัญที่เป็นตัวขับเคลื่อนศักยภาพของชุมชนให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จคือ “ภาวะผู้นำ” โดยผู้นำชุมชนเปรียบเสมือนศูนย์รวมพลังของผู้ปฏิบัติงานและเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานภายนอก จากการศึกษาพบว่าผู้นำที่มี “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (Transformational Leadership) ซึ่งประกอบด้วยเครื่องมือที่หลากหลายมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล มีบทบาทอย่างมากในการกระตุ้นให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้และยอมรับสิ่งใหม่ (จำลอง โพธิ์บุญ, 2566) ผู้นำที่เข้มแข็งและมีความเสียสละจะสามารถนำพาชุมชนให้ก้าวข้ามขีดจำกัดและบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (บุญชม ศรีสะอาด และคณะ, 2563)

นอกเหนือจากตัวบุคคลแล้ว “ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม” หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นอีกหนึ่งต้นทุนที่มีค่าในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองลายสร้อยดอกหมากในจังหวัดมหาสารคาม หรือผ้าทอไทยทรงดำในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ที่โดดเด่นได้ (มณฑล ศรีสุข, ชูศักดิ์ เสนาป่า, ลัดดาวัลย์ สัมฤทธิ์ตานนท์, ปิยนดา สัตยาภรณ์ และกุลยา สิงห์สานิตย์, 2567) นอกจากนี้ การนำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมาต่อยอดสู่ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดมรดกทางประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตไปพร้อมกับการกระจายรายได้สู่คนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง ดังที่ปรากฏในแนวทางการพัฒนาเป็น “เมืองสามวัฒนธรรม” เพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวชุมชนอย่างมีคุณภาพ (สุดถนอม ตันเจริญ, 2566)

ตลอดจน ชุมชนยังต้องเผชิญกับอุปสรรคและข้อจำกัดที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพในหลายมิติ ปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ก่อให้เกิดภัยแล้งรุนแรงและข้าซาก ส่งผลกระทบโดยตรงต่ออาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นรายได้หลักของชาวบ้าน ขณะเดียวกัน วิสาหกิจชุมชนหลายแห่งยังประสบปัญหาด้านโครงสร้างประชากรที่มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ทำให้ขาดแคลนกำลังคนในวัยแรงงานและขาดทักษะด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ (มณฑล ศรีสุข, ชูศักดิ์ เสนาป่า, ลัดดาวัลย์ สัมฤทธิ์ตานนท์, ปิยนดา สัตยาภรณ์ และกุลยา สิงห์สานิตย์, 2567) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในบางพื้นที่ยังอยู่ในวงจำกัดเนื่องจากสมาชิกส่วนหนึ่งยังพึ่งพาอาชีพดั้งเดิมและมองว่ากิจกรรมกลุ่มเป็นเพียงงานเสริม จึงขาดความกระตือรือร้นในการร่วมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (บุญชม ศรีสะอาด และคณะ, 2563)

การศึกษาและเสริมสร้างศักยภาพชุมชนจึงจำเป็นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา” เพื่อให้คนในพื้นที่เกิดความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในทรัพยากรของตนเอง (นิศากร หวลจิตร และเสาวนีย์ เจียมจักร, 2557) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบไตรภาคีระหว่างองค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา จะช่วยให้ชุมชนได้รับสนับสนุนด้านงบประมาณ องค์ความรู้ และเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับความต้องการจริง (จำลอง โพธิ์บุญ, 2566) งานวิจัยฉบับนี้จึง

มุ่งเน้นที่จะศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและแผนงานที่ช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในอนาคต (สุดถนอม ต้นเจริญ, 2566)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาศักยภาพชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาชุมชน อีกทั้ง เพื่อให้ทันต่อยุคสมัยที่ต้องการสืบสานและเห็นคุณค่าในทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

การบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมนี้ ศักยภาพของชุมชน คือ ความสามารถ ความพร้อม หรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในตัวบุคคล หรือกลุ่ม ซึ่งเมื่อได้รับการกระตุ้นที่เหมาะสมจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของส่วนรวม โดยปัจจัยที่เป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อนศักยภาพคือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ซึ่งประกอบด้วยเครื่องมือที่พลอยอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ผู้นำชุมชนเปรียบเสมือนศูนย์รวมพลังของผู้ปฏิบัติงานและเป็นตัวเชื่อมประสานสำคัญระหว่างคนในพื้นที่กับหน่วยงานภายนอกเพื่อนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ "ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม" อันได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ยังเป็นต้นทุนสำคัญที่สามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจผ่านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ช่วยกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในลักษณะร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมพัฒนาเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในทรัพยากรของตนเอง ศักยภาพในการจัดการตนเองยังรวมถึง "ความสามารถในการปรับตัว" (Adaptation) ต่อวิกฤตการณ์ภายนอก เช่น ปัญหามลพิษจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีการทำเกษตรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ชุมชนส่วนใหญ่ยังเผชิญกับข้อจำกัดสำคัญ เช่น ปัญหาโครงสร้างประชากรที่มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ การขาดแคลนงบประมาณที่ต่อเนื่อง และการขาดทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศรวมถึงการตลาดสมัยใหม่ ดังนั้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือแบบไตรภาคีระหว่างองค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา จึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสนับสนุนด้านวิชาการและนวัตกรรม เพื่อยกระดับศักยภาพชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงในระยะยาว

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ ชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 58 คน ที่มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ประเด็นข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

การศึกษาศักยภาพชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาศักยภาพของชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ดังนี้

1. ศักยภาพของผู้นำในชุมชน พบว่า ผู้นำที่เข้มแข็งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีภาวะผู้นำ 4 ด้าน (4 I's) ได้แก่ การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นทางปัญญา และการคำนึงถึงความสอดคล้องกับปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นและพร้อมร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ความสามารถของผู้นำในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน บริหารจัดการทรัพยากร ประสานความร่วมมือ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยมีศักยภาพของผู้นำในชุมชนของตำบลหนองโนเป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยสามารถประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันวางแผนและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเป็นระบบ ผู้นำส่วนใหญ่มีความเข้าใจสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของพื้นที่ เนื่องจากเป็นผู้ที่อาศัยและทำงานใกล้ชิดกับประชาชน จึงสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของตำบลหนองโน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วม ส่งเสริมความสามัคคี และกระตุ้นให้ประชาชนร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผู้นำในชุมชนตำบลหนองโนยังมีศักยภาพในการอนุรักษ์และต่อยอดทุนทางสังคมของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน ควบคู่กับการเปิดรับองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรม และยึดหลักธรรมาภิบาล จะสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ส่งเสริมการพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น และสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ ส่งผลให้ตำบลหนองโนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง มีความเข้มแข็ง และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน

2. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน พบว่า แม้ผู้นำจะมีความตั้งใจสูง แต่ในหลายพื้นที่พบว่าสมาชิกเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านเวลาจากการประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกรหรือรับจ้าง นอกจากนี้ สมาชิกบางส่วนยังขาดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกกลุ่ม หรือมองว่าปัญหายังไม่กระทบต่อชีวิตประจำวันโดยตรง ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนตำบลหนองโนสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือของประชาชนในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น โดยสมาชิกในชุมชนมีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินกิจกรรม และร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานของชุมชนผ่านเวทีประชาคม การประชุมหมู่บ้าน และ

กิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ การมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การใช้เหตุผลร่วมกัน และการตัดสินใจบนพื้นฐานของประโยชน์ส่วนรวม ส่งผลให้การดำเนินงานมีความโปร่งใส ได้รับการยอมรับ และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ สมาชิกในชุมชนตำบลหนองโนยังมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สืบสานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น สนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และองค์กรชุมชน รวมทั้งร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องช่วยสร้างความสามัคคี ความไว้วางใจ และเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน ทำให้สามารถระดมทรัพยากร ความรู้ และศักยภาพของทุกภาคส่วนมาพัฒนาตำบลหนองโนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง และรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน พบว่า ในบริบทของตำบลหนองโน ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยสามารถนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อยกระดับการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การตลาด และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าชุมชน อีกทั้งยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนทุกช่วงวัยในการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมของชุมชน โรงเรียน วัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเชื่อมโยงภูมิปัญญากับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลศักยภาพของชุมชนในตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ดังนี้

1. ศักยภาพของผู้นำในชุมชน พบว่า ผู้นำในชุมชนของตำบลหนองโนเป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยสามารถประสานความร่วมมือระหว่างประชาชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันวางแผนและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเป็นระบบ ผู้นำส่วนใหญ่มีความเข้าใจสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพของพื้นที่ เนื่องจากเป็นผู้ที่อาศัยและทำงานใกล้ชิดกับประชาชน จึงสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของตำบลหนองโน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วม ส่งเสริมความสามัคคี และกระตุ้นให้ประชาชนร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผู้นำในชุมชนตำบลหนองโนยังมีศักยภาพในการอนุรักษ์และต่อยอดทุนทางสังคมของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน ควบคู่กับการเปิดรับองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรม และยึดหลักธรรมาภิบาล จะสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน ส่งเสริมการพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น และสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ ส่งผลให้ตำบลหนองโนมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง มีความเข้มแข็ง และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับสุดถนอม ต้นเจริญ (2566) ได้ศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า วิสาหกิจชุมชนต้นแบบมีจุดแข็งที่สำคัญที่สุดคือ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ เสียสละ และสามารถกระตุ้นให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้และยอมรับสิ่งใหม่ได้เสมอ

2. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน พบว่า แม้ผู้นำจะมีความตั้งใจสูง แต่ในหลายพื้นที่พบว่าสมาชิกเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านเวลาจากการประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกรหรือรับจ้าง นอกจากนี้ สมาชิกบางส่วนยังขาดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกกลุ่ม หรือมองว่าปัญหายังไม่กระทบต่อชีวิตประจำวันโดยตรง ทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการ โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนตำบลหนองโนสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือของประชาชนในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น โดยสมาชิกในชุมชนมีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินกิจกรรม และร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานของชุมชนผ่านเวทีประชาคม การประชุมหมู่บ้าน และกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ การมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปตามความต้องการที่แท้จริงของประชาชน เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การใช้เหตุผลร่วมกัน และการตัดสินใจบนพื้นฐานของประโยชน์ส่วนรวม ส่งผลให้การดำเนินงานมีความโปร่งใส ได้รับการยอมรับ และสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ สมาชิกในชุมชนตำบลหนองโนยังมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สืบสานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น สนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ และองค์กรชุมชน รวมทั้งร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องช่วยสร้างความสามัคคี ความไว้วางใจ และเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน ทำให้สามารถระดมทรัพยากร ความรู้ และศักยภาพของทุกภาคส่วนมาพัฒนาตำบลหนองโนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง และรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับบุญชม ศรีสะอาด และคณะ (2563) ศึกษาศักยภาพของชุมชนและกลุ่มทอผ้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านหนองเขื่อนช้าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อสมาชิกในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเองโดยตรง

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน พบว่า ในบริบทของตำบลหนองโน ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยสามารถนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อยกระดับการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การตลาด และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าชุมชน อีกทั้งยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนทุกช่วงวัยในการอนุรักษ์และสืบทอดองค์ความรู้ท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมของชุมชน โรงเรียน วัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเชื่อมโยงภูมิปัญญากับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สอดคล้องกับมณฑล ศรีสุข, ชูศักดิ์ เสนาป่า, ลัดดาวัลย์ สัมฤทธิ์ตานนท์, ปิยนาง สัตยาภรณ์ และกุลยา สิงห์สานิตย์ (2567) ศึกษาศักยภาพชุมชนท่องเที่ยวในการอนุรักษ์สืบทอดและศึกษาองค์ความรู้ ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวชุมชน จังหวัดอุดรธานี พบว่า การพัฒนาศักยภาพด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชน

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบสำคัญจากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า ศักยภาพที่แท้จริงของชุมชนเกิดจากการบูรณาการภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เข้ากับทุนทางสังคมและภูมิปัญญา เพื่อยกระดับการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน โดยมีผู้นำเป็นกลไกหลัก (Core Engine) ในการกระตุ้นให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้และยอมรับนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อก้าวข้ามขีดจำกัดด้านกำลังคนสูงวัย และการขาดแคลนเทคโนโลยี องค์ความรู้ใหม่เน้นย้ำถึง การเปลี่ยนบทบาทของคนในพื้นที่จากผู้รอรับความช่วยเหลือ (Passive) ให้เป็นผู้ร่วมกำหนดอนาคต (Active Citizen) ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญ

ในการปรับตัวต่อวิกฤตการณ์ เช่น ภัยแล้ง หรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยการนำต้นทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิม (เช่น ผ้าทอ ลายโบราณหรือวิถีเกษตร) มาสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านโมเดลการจัดการสมัยใหม่ อาทิ โคก หนอง นา หรือการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้จริงต้องอาศัย เครือข่ายความร่วมมือแบบไตรภาคีระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐ และสถาบันการศึกษา เพื่อทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ในการสนับสนุนวิชาการและการจัดการอย่างต่อเนื่อง อันจะช่วยให้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สูญหายแต่จะถูกระดับเป็นนวัตกรรมสังคมที่สร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการสร้างความรู้ด้านการบริหารจัดการ การตลาดดิจิทัล และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา เพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ งบประมาณ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ อันจะช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาต่อยอดกิจกรรมและสร้างความ เข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและการสืบทอดภูมิปัญญา ท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางในการสร้างแรงจูงใจและเพิ่มบทบาทของเยาวชนในชุมชน

2.2 ควรศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ในการพัฒนาการตลาดและประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและขยายช่องทางการเข้าถึงผู้บริโภคในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- จำลอง โพธิ์บุญ. (2566). การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการปรับตัวต่อปัญหาภัยแล้ง: กรณีศึกษาชุมชนสายทอง อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 19(2), 6-27.
- นิศากร หวลจิตร และเสาวนีย์ เจียมจักร. (2557). การศึกษาศักยภาพผู้นำชุมชน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนวิชาการแก่ผู้นำและผู้ตาม. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 10(3), 29-36.
- บุญชม ศรีสะอาด และคณะ. (2563). การศึกษาศักยภาพของชุมชนและกลุ่มทอผ้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านหนองเขื่อนช้าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 14(1), 153-164.
- มณฑล ศรีสุข, ชุติศักดิ์ เสนาป่า, ลัดดาวัลย์ สัมฤทธิ์ตานนท์, ปิยนดา สัตยาภรณ์ และกุลยา สิงห์สานิตย์. (2567). การศึกษา ศักยภาพชุมชนท่องเที่ยวในการอนุรักษ์สืบทอดและศึกษาองค์ความรู้ ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างการท่องเที่ยวชุมชน จังหวัดอุดรธานี. *วารสารการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 9(1), 1-15.
- สุดถนอม ต้นเจริญ. (2566). การศึกษาศักยภาพชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภออุทอง จังหวัด สุพรรณบุรี. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 10(1), 46-78.